

İnformasiya cəmiyyətin qiymətli resursudur

Siyahıyaalınma uğurlu islahatlara yeni imkanlar yaradacaq

Əhalinin siyahıya alınması hər bir ölkənin sosial-iqtisadi inkişaf hədəflərinin düzgün müəyyənləşdirilməsi və bir sıra məsələlərin həlli baxımından vacib əhəmiyyət kəsb edir. Bu baxımdan, siyahıyaalınma ümummilli əhəmiyyətə malikdir. Ona görə ki, siyahıyaalma əhalinin sosial və iqtisadi vəziyyətinə dair mühüm məlumat mənbəyidir. Həmçinin, əhalinin təhsil səviyyəsi, ailə vəziyyəti və ailənin tərkibi, ölkənin etno-lingvistik tərkibi kimi məlumatları, yalnız ümumi siyahıyaalma nəticəsində əldə etmək olar. Məhz buna görə də, əhalinin siyahıya alınması, müəyyən sosial, demografik və iqtisadi xüsusiyyətlərə görə ölkədə yaşayan ümumi əhalinin, mütəmadi olaraq qeydiyyatı alınmasına imkan verən ümummilli əhəmiyyətə malikdir.

Siyahıyaalınma prosesinin özəlliklərindən biri də onun prinsiplərində özünü büruzə verir ki, bu da öz müqəddəratını təyinetmə prinsipidir. Yeni lazımı məlumatlar təsdiqedicilərdən deyil, cavabdehin özündən, öz sözlərindən, ifadələrindən əldə edilir. Bu isə, öz növbəsində, məlumatların daha da dolğunluğunu, dəqiqliyini və etrafli olmasını təmin edir. Siyahıyaalınmanın nəticələrindən geniş şəkildə istifadə olunur. Daha dəqiq desək, bu nəticələr həm demografik, həm də sosial siyasətdə, eləcə də ölkənin, həmçinin bölgələrin sosial-iqtisadi inkişafı üçün proqnoz və proqramların hazırlanmasında çox lazımlı və əhəmiyyətlidir və məhz bu səbəbdən, geniş spektrdə istifadə ediləcəyi də məntiqlidir. Elə bu səbəbdən də əhalinin siyahıya alınmasının nəticələri və əldə olunan məlumatlar dövlət və ictimai həyatın müxtəlif sahələri üçün dəyərli və çox yararlı hesab olunur. Məqsəd, sadəcə statistik göstəriciləri əldə etmək, əhali haqqında ümumi məlumat toplamaqdan daha genişdir. Başqa sözlə, əhalinin siyahıya alınması cəmiyyətin vəziyyətini, iqtisadiyyatını, sosial sferasını və s. müzakirə etməyə imkan verən, müəyyən problemlərin daha effektiv həll olunmasına imkan yaradan, cəmiyyətin ən xırda, ən həssas cizgilərinə qədər əks olunan portretini təqdim edir.

Əhalinin siyahıya alınması demografik vəziyyətin müəyyənləşdirilməsinə imkanlar yaradır

Əhalinin siyahıya alınmasında müvəffəqiyyəti müəyyənləşdirən əsas işlərdən biri də öncədən məlumatlandırma, əhalinin siyahıya alınması barədə maarifləndirilməsidir. Bu məlumatlandırma, maarifləndirmədə isə məqsəd əhalinin siyahıya alınmasının dövlət üçün, eləcə də vətəndaşların hər biri üçün əhəmiyyətli olduğunu əhalinin diqqətinə çatdırmaqdır. Bu maarifləndirmə sayəsində ölkə vətəndaşları siyahıyaalınmanın ölkənin, nəticədə də hər bir vətəndaşın inkişafı, eləcə də həyat şəraitinin, rifah halının yaxşılaşdırılması üçün əhəmiyyətli olduğu barədə məlumatlandırılır. Təbliğat və təşviqat kampaniyası həvəsləndiricidir. Bu, kompaniya sayəsində hər bir vətəndaş ölkənin ayrı-ayrı ailələrdən, vətəndaşlardan təşkil olunduğunun və ölkənin maraqları onun bütün vətəndaşlarının maraqlarının məcmusu olduğunu fərqində olur. Prezident İlham Əliyevin ölkədə insan kapitalına daha böyük önəm verilməsinin vacibliyini vurğulaması təsdiq edir ki, Azərbaycanda hər bir şəxsin xüsusiyyətlərinin, imkanlarının məcmusu və əhalinin siyahıya alınmasının, bu baxımdan da çox önəmli olması barədə əhalinin maarifləndirilməsi çox vacibdir. İnsan

kapitalı şübhəsiz ki, cəmiyyətin ən böyük sərvətidir. İstər regional, istərsə də milli səviyyədə dövlət idarəetməsinin mühüm elementlərindən biri də, məhz bu kapitalın kəmiyyət və keyfiyyət prizmasından düzgün qiymətləndirilməsi və ondan istifadə məsələləridir. Əhalinin siyahıya alınması dövlətin sahib olduğu insan resurslarının statistik məlumat bazasının hazırlanması baxımından da, mühüm dövlət əhəmiyyətli kampaniyadır. Əhalinin siyahıya alınması ilə bağlı vətəndaşların məlumatlandırılması məqsədilə ölkəmizdə təşviqat materiallarının (banner, plakat və videoçarxlar) hazırlanması, bu təşviqat materiallarının yerləşdirilməsi üçün yerli icra hakimiyyətlərinə müraciət edilməsi və onların müəyyən edilmiş dislokasiya üzrə yerləşdirilməsinin təmin edilməsi çox təqdirəlayiqdir və uğurla aparılıb. Bu iş, şübhəsiz ki, əhalinin maarifləndirilməsi baxımından çox əhəmiyyətlidir və görünən odur ki, bu əhəmiyyətli işin də öhdəsindən layiqincə gəlinib. Hazırlanmış video-çarxların televiziya kanalları, aparıcı elektron media vasitələri ilə, eyni zamanda Bakı Metropoliteni, Milli Park və Dövlət Reklam Agentliyinin müavifq monitorlarında yayımlanması bunun əyani sübutudur. Gələcəyə doğru inkişaf konsepsiyaları hazırlanarkən ali məqsədlər arasında insan inkişafı, onun uzunömürlülüüyü, təhsil və rifahlarla əhatə olunma səviyyəsi, habelə urbanizasiya proseslərinə olan meyillilik, məskunlaşma, xüsusən ucqar ərazilərdə genişlənməli ailələrin həmişəlik kök salması kimi perspektivlərin ön plana çəkilməsi heç də təsadüfi deyil. Hər bir ölkənin və onun ayrı-ayrı regionlarının gələcək inkişaf konsepsiyasını, məhz bu səbəbdən demografik məlumatlı təsəvvür etmək qeyri-mümkündür.

Demografik məlumatların əldə olunmasında siyahıyaalınma mühüm rol oynayır

Demografik məlumatların əldə olunması üçün əhalinin siyahıya alınması klassik və hazırda ən populyar tədbirlərdən biridir. Dünyanın müxtəlif ölkələrində yaşayan əhalinin siyahıya alınması üçün antik dövrdə də müəyyən cəhdlər olub. Dövlətin ümumi gücü haqqında nəticə çıxarmağa xidmət edən epizodik siyahıyaalma işləri, əhalinin sayı haqqında məlumatların alınması hələ Qədim Misir, Yunanıstan, Hindistan, Çin, Yaponiya kimi dövlətlərdə və orta əsrlərdə Avropada da aparılıb. Tarixdə ilk tammıqyaslı əhalinin siyahıya alınması tədbiri isə 1790-cı ildə ABŞ-da olub. Şübhəsiz, belə tədbirlər hələ demografik problemlərin olmadığı, yaxud çox az şəkildə hiss edildiyi bir dövrdə baş versə də, müasir dövr planetdə insan

sayının artması, miqrasiya, məcburi köç kimi əhali məskunlaşmasına birbaşa təsir göstərən hadisələrin çoxalması, bunların da nəticəsində demografik proseslərin idarə olunmasının çətinləşməsi ilə xarakterizə edilir. Dünyada ərazisinə və sahib olduğu təbii ehtiyatların həcminə görə əhali sayının azlığından, yaxud əksinə, ifrat dərəcədə çoxluğundan əziyyət çəkən, belə problemləri milli təhlükəsizlik səviyyəsində gündəmdə saxlayan ölkələr xeyli saydadır. Əhalinin siyahıya alınması müstəqil ölkəmizdə də dövlət siyasətinin mühüm tərkib hissəsidir. Mühüm əhəmiyyətə malik bu dövlət tədbiri, BMT-nin tövsiyələrinə uyğun olaraq, ölkəmizdə hər 10 ildən bir keçirilir. Əvvəlki siyahıyaalınmadan fərqli olaraq, bu sorğu vərəqəsinə ilk dəfə olaraq, əlilliyə dair suallar da daxil edilib. Bu sualların sorğuya daxil edilməsi ölkədə sağlamlıq imkanları məhdud uşaqların və əlilliyi olan şəxslərin mənzil-məişət şəraitinə, təhsilinə və məşğulluğuna, habelə siyahıyaalma çərçivəsində toplanan digər göstəricilərə dair məlumatların əldə edilməsinə imkan yaradacaq. Bu imkanlar isə, öz növbəsində, ehtiyacların, xüsusən də əlilliyi olan vətəndaşların ehtiyaclarının müəyyən edilməsində çox vacibdir. Əslində, budəfəki sorğuya sözügedən sualların daxil edilməsi sıradan bir təşəbbüs və addım deyil. Əlilliyə dair sualların əlavə edilməsi dövlətin, dövlət başçısı, İlham Əliyevin qayğısı, sosial siyasətinin əməli təsdiqidir. Göründüyü kimi, rifah halının yaxşılaşdırılması, ehtiyacların qarşılınması, təminatı, ümumiyyətlə, vətəndaş amili dövlətimizin ən vacib prioritetlərindən hesab olunur. Əhalinin siyahıya alınması iqtisadi qərarların verilməsi üçün zəruri informasiya mənbəyidir. Belə ki, dövlət milli gəlirin bölgüsü və yenidən bölgüsü zamanı əhalinin coğrafi bölgələrə görə yerləşməsi, şəhər və ya kənd əhalisi olaraq paylaşması, ucqar və strateji yerləşmə məntəqələri üzrə məskunlaşması, qadın, kişi, yaşlı və gənc kimi sosial təbəqələrin nisbətini əsas tutur, bu zaman hər kəsin mənafeyinin qorunması və dövlətin ali məqsədlərinin həyata keçməsinə təmin edir. Odur ki, əhali haqqında ən dəqiq məlumatların əldə olunması baxımından, siyahıyaalınma iqtisadi cəhətdən çox əhəmiyyətlidir.

Siyahıyaalma ölkənin həyatında mühüm bir tədbirdir

Əhali haqqında əldə olunan statistik nəticələr iqtisadi, sosial və humanitar məzmunlu elmi araşdırmaların aparılması baxımından çox qiymətli baza məlumatdır. Belə ki, hər hansı bir ölkə və yaxud onun regionu

haqqında danışarkən onun əhalisi, məşğuliyyəti və iqtisadi-mədəni inkişafından istinadlar gətirilir və bunlar tutarlı arqumentlər kimi həmişə dərin elmi dəyərə malikdir. Buna görə də, elmi araşdırmalar zamanı qarşıya çıxan problemlərin obyektiv prizmadan dəyərləndirilməsi sahib olduğumuz insan resursları və yaxud iqtisadi fəal əhalinin mövcud və perspektiv potensialının təhlili olmadan mümkün deyil. Komitənin Əhali statistikasına şöbəsinin müdiri Rza Allahverdiyev mətbuata açıqlamasında bildirir ki, əhalinin siyahıya alınması müəyyən bir zaman kəsiyində ölkədə əhalinin faktiki vəziyyətini görməyə, dəyişiklikləri təhlil etməyə və proqnoz verməyə imkan yaradır. R. Allahverdiyev qeyd edir ki, əhalinin siyahıya alınması əhalinin, hətta kiçik bir məskunlaşma yerində olsa belə, həyat fəaliyyətini hərtərəfli xarakterizə edən kompleks göstəriciləri əldə etməyə imkan verir. O, həmçinin, vurğulayır ki, yalnız siyahıyaalınma məlumatlarına əsasən, əhalinin təhsil səviyyəsinə, yaşayış üçün əsas gəlir mənbəyinə dair məlumatları əldə etmək olar və ayrılıqda şəhər və qəsəbələr, bütövlükdə ölkə üzrə ailələrin sayını, onların tərkibini, yaşayış üçün gəlir mənbələrini və ev təsərrüfatlarının mənzil şəraitini öyrənmək mümkündür. Əhalinin siyahıya alınmasının tam və hərtərəfli tərfi BMT-nin Statistika Komissiyası tərəfindən verilib və həmin tərif siyahıyaalınmanı aydın şəkildə izah edir. Həmin tərifə əsasən, "əhalinin siyahıya alınması zamanın müəyyən bir vəziyyətinə ölkədə olan bütün şəxslərə və ya ölkənin dəqiq müəyyən edilmiş hissələrinə aid olan demografik, iqtisadi və sosial məlumatların toplanması, yekunlaşdırılması, qiymətləndirilməsi, təhlili, nəşri və ya başqa şəkildə yayılmasının vahid prosesidir".

Bir sözlə, birmənalı şəkildə demək olar ki, siyahıyaalınma ölkənin həyatında mühüm bir tədbirdir. Xüsusilə, nəzərə almaq lazımdır ki, siyahıyaalınmanın müvəffəqiyyətlə keçirilməsində hər bir vətəndaşın belə üzərinə böyük məsuliyyət düşür. Ölkənin inkişafında həlledici rol, məhz insan potensialı ilə bağlı olduğunu nəzərə alaraq cəsarətlə demək olar ki, əhalinin siyahıya alınması nəticəsində əldə edilən məlumatlar informasiya cəmiyyətinin qiymətli resursudur.

İnam HACIYEV

Dövlət Statistika Komitəsi və Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Kütləvi İnformasiya Vasitələrinin İnkişafına Dövlət Dəstəyi Fondunun təşkil etdikləri fərdi jurnalist yazıları müsabiqəsi üçün.